

F.R. Hrabal-Krondak

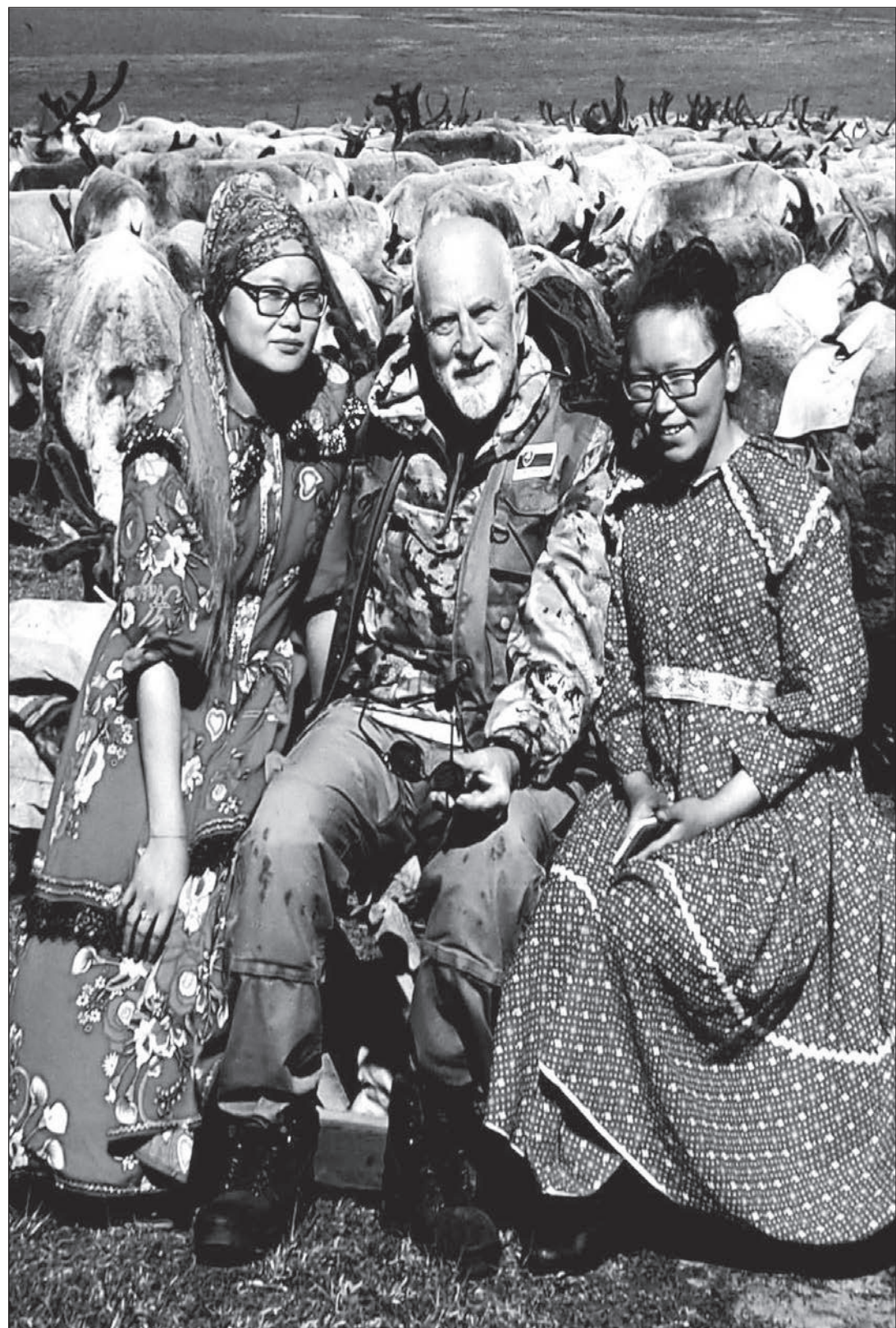
CESTA NA KONEC SVĚTA A ZPĚT 1

POTULKY ARKTICKOU TUNDROU,
SIBIŘSKOU TAJGOU
A KAVKAZSKÝMI HORAMI

EDICE
CESTY ZA HORIZONTY

**CESTA
NA KONEC SVĚTA
A ZPĚT**

**F. R.
Hrabal-Krondak**

C E S T A NA KONEC SVĚTA A ZPĚT

**Literárně-politologický cestopis o cestě napříč zemí,
kde dnes znamená včera (2017)**

2021

Copyright © F. R. Hrabal-Krondak, 2021

Fotografie/ Photos © F. R. Hrabal-Krondak a archiv autora

(kromě snímků označených autorskou signaturou: AS – Anton Sinickij;
MR – Maksim Ritus, VD – Vladimir Danko; VI – Vladimir Ivanov)

Vydalo nakladatelství

CAD Press

Luda Zúbka 23

BRATISLAVA 42

SR 841 01

Tel: (+421) 903 126 987 / 0911 90 28 90

E-mail: info@cadpress.sk * info@cadpress.cz

Web: <http://www.cadpress.sk>

E-shop: <http://www.cadpress.cz>

ISBN 978-80-8236-001-4

(Soubor: ISBN 978-80-8236-000-7)

Cestování ve mně probudilo víru v existenci andělů. Vždy, když se ocitnu v neřešitelné či obtížné situaci, objevuje se anděl, jenž mi pomůže dostat se z ní. Tím nabývá mé cestování jakýsi vyšší, řekněme duchovní rozměr.

Které epizody mám na mysli, pozornému a vnímavému čtenáři zřejmě dojde, jakmile na ně při čtení narazí.

Autor

„Pokud si vytvoříte přesvědčivé cíle, jako byste se napojili na jakousi tajemnou sílu, která jako magnet přitahuje lidi a poznatky potřebné k tomu, abyste jich dosáhli.“

John Goddard

Věnování

Tuto knihu věnuji Richardu Halliburtonovi, Janu "Eskymo" Welzlovi a Jacku Londonovi, kteří ve mně, svými knížkami i osobními příběhy, v mládí probudili touhu po cestování (na dlouhá léta utlumenou komunistickými zá-tarasy na hranicích).

Dále pak Ivanu Lehotskému, díky němuž jsem měl nejen možnost poprvé poznat mnohé netradiční destinace (od Solověckých ostrovů po Džebel Toubkal), ale též získat odvahu vyrazit následně do světa i na vlastní pěst.

A v neposlední řadě mému synu Jakubovi, díky jehož zastupování ve firmě si mohu dovolit trávit podstatnou část roku mimo domova.

Poděkování

Mé poděkování patří lidem, bez nichž by podstatná část této knihy vůbec nevznikla. V první řadě Antonu Sinickému, řediteli Vědeckého centra pro studium Arktidy v Salechardu, za jeho zprostředkování nezbytných kontaktů a logistiku.

Dále pak Andrejovi Listišenkovi, řediteli Veterinární správy JANA O, za zorganizování letecké dopravy po Jamalském poloostrově, a Sergejovi Šep-tunovi, generálnímu řediteli společnosti Severrečfлот, za možnost neomeze-ného využívání jejich plavidel.

O B S A H

Když cesta je cílem	11
Předmluva autora	13
Návrat na Polární Ural a potulky Jamalem	17
Úvod aneb Proč právě Rusko?	19
Znovu na východ	27
Z našeho expresu se stává mezinárodní lokálka	28
Po roce znovu Kyjev	29
Přes policejní zátarasy k Domu chimér	31
Krátce o dobrovolnických praporech, Donbasu a Sudetech	34
Kyjevsko-pečerská lávra a hejtman Mazepa	39
Bližnye pečeri	41
Spor o Ilju Muromce a jeho souboj s ukrajinským yettim	45
Dalnyje a Varjažskie pečeri	49
Uspenský chrám	53
Zkáza katedrály aneb Kyjevský atentát na Jozefa Tisa	54
Spasa na Berestove	59
Vydubický klášter	63
Babij jar – symbol spřízněnosti nacismu a komunismu	65
Chrám sv. Kyrilla	70
Vzpomínka na Kureněvskou tragédii	71
Pravda a mýtus kolem kyjevského "Mače smrti"	76
Směr Moskva	81
Moskva počtvrté	89
Trojnádraží a setkání s rodákem	93
Tematický okruh starou Moskvou	95
Revoluce jako Saturn postupně požírá své děti	104
„Pocta“ hrdinům	109
Lůza účtuje s inteligenty	113
Rudý zombie aneb Invokace "Železného Felixe"	123

Hanebná kontinuita aneb Muzeum čekistických tradic	127
Černý anděl aneb Vrahem z povolání	129
Okultisté z Lubjanky versus bájná Šambhala	137
Krvavá prehistorie Lubjanky	142
Menšikovova věž aneb Zednářský chrám archanděla Gabriela	145
Náměstí vítězů	150
Naděžda Durova – ruská Johanka z Arku	151
Od Naděždy Durovové k Anně Politkovské	153
Polární střela plouží se k severu	155
Návrat do Labytnangi	157
Rozpolcenost ruské duše aneb Rusové a Rusáci	161
Historie neexistujícího mostu	166
Znovu v Salechardu	169
Obdorskij ostrog	171
Člověk své doby aneb Krutý Salechard očima Michaila Brodněva	174
„Nepřipouštěl jsem si myšlenku, že se toto bezpráví odehrává cíleně...”	176
Ideologie buranství aneb Morbidní postsovětská nostalgie	182
Setkání s chantskou spisovatelkou Zinaidou Longortovou	187
Pod křídlem Matky Vrány	190
Múza ze záhrobí	191
Nová perspektiva – cesta na sever je volná	193
Anna Nerkagi - Strážkyně „Země naděje“	195
Za pastevci na pobřeží Karského moře	197
Jak jsem asistoval při očkování sobů aneb Jamalská korida	206
Psí pomocníci aneb Západosibiřská lajka, nejlepší přítel tundrovika	207
Jak si pes našel člověka	208
Něco málo o zdejší přírodě	209
Loučení s Pyrirkovými	211
Komáři, antrax a tuberkulóza – tři metly Jamalu	215

Opět změna plánu, a opět k lepšímu	222
Znovu Polární Ural – město duchů Poljarnyj	223
Raketová základna Pajpudyna	228
Příroda Polárního Uralu	233
Návrat ztracených ovcebyků	238
Chadatajoganlor neboli Jezero na Smrkové řece	239
Výlet na ledovec IGAN	242
Aň'torova Sejacha aneb Narozeniny na 70. rovnoběžce	244
Něco málo o jamalských rybách a štičím tabu	247
Michail Okotetto jakožto něnecký Ferda Mravenec	250
Záhadné "voronky" aneb Jamalské krátery tajemství zbavené	251
Návštěva u staříka Učavakua a malá lekce etnolingvistiky	257
Za altajskými indiány na Konec světa	260
Na břehu Jarasjurmy	263
Něnecká zabijačka aneb Jamalský fastfood	266
Sobí panty a jejich lékařské využití	268
Znova korida	271
O jamalských Tatarech a tradiční něnecké pohostinnosti	272
Něnci na válečné stezce aneb Kazymská válka a Mandalada	276
Další štací je Machachan-Jacha	281
Hostem patriarchy Sekundy	282
Lekce něneckého jazyka	286
Legendsy o národě Sichirtů, praobyvatelích Jamalu	288
Vakcinace Sekundova stáda	292
Lakamboj vyngana aneb Návrat do civilizace	293
Pijanica s čuvašským Broukem Pytlíkem aneb Strašidlo Majdanu	295
Konec léta aneb Loučení se Sejachou a Dinarou	296
Deštivý návrat do Salechardu	297
Jasavej	298

Troposferická komunikační stanice Čajka	299
Kanas Pochol aneb Kořeny rodu Tajšinů	301
Ruské nindžucu anebo Strategie přežití	303
O gangu GTA a Hirošimě	305
Od Hirošimy ke Kimovi a rizikům frankensteinovských experimentů	309
Pamětihodnosti Labytnangi – Bamovský rajon a věznice Vosmjorka	315
Sedm modřínů a tajemná "Česká koruna"	318
Na palubě Mechanika Kalašnikova do Antipajuty	321
Novyj Port	325
Novoportské Thule aneb Mjorzlotnik	327
Štorm aneb Ve spárech vichřice	334
Tanec běluh a konec selanky	335
Přistání v Antipajutě, bláto a plovoucí supermarket	337
Jezero Parisento	340
Gydanský mamut	341
Perské šperky v arktické tundře	342
Epilog	345
Z obsahu 2. dílu	347
Z obsahu 3. dílu	348

Když cesta je cílem

„*První cestopisy, které Čechové četli, nebyly z pera českého*“, jak konstatuje v legendárním knižním opusu *Čeští cestovatelé* nezapomenutelný profesor staré školy Josef Kinský. Avšak touha poznávat cizí kraje byla Čechům vždy vlastní, jak je zřejmé z popularity, které se v Čechách těšil první přeložený cestopis, dílo Mandevillovo, jakož i první zříd-kavá česká pojednání o putování cizinou, jejichž autory byli čeští šlechtici, členové poselstva krále Jiřího z Poděbrad do Francie anebo Rudolfa II. k tureckému sultánovi. I v dobách pozdějších byli čeští, potažmo českoslovenští čtenáři, již vzhledem k vnitrozemské poloze naší vlasti a omezenému podílu na mezinárodním trhu, dlouho odkázáni na cestopisy zahraniční provenience.

Zásadní zlom, pokud jde o nárůst počtu původních českých cestopisů, nastal koncem 19. a v první polovině 20. století, kdy bylo sice cestování, zejména mimo Evropu, ještě stále doménou dobrodruhů, resp. boháčů, takže běžný smrtelník mohl poznat exotické končiny výlučně prostřednictvím cestopisných přednášek a knih, avšak těchto se český čtenář mohl konečně dosyta nabažit díky řadě renomovaných českých cestovatelů, jako byl Alberto Vojtěch Frič, Emil Holub, Josef Kořenský, Alois Musil či Enrique Stanko Vráz.

V té době však žánr cestopisné literatury obohatila i řada cestujících spisovatelů, jako byl Karel Čapek či Adolf Hoffmeister, jejichž literární cestopisy nejsou zeměpisnými studiemi, ale kladou důraz jak na zachycení místních zvláštností, tak i všedního života navštívených zemí, místní kultury, zvyků a životního stylu.

Zajímavým příkladem tohoto stylu je i kniha, kterou právě držíte v ruce.

S rozvojem světové dopravní a informační infrastruktury, jakož i nárůstem životního standardu milionů lidí (v našem případě pak hlavně díky změně režimu a s ní spojené svobodě cestování), umožňujícím vznik masového turismu a zpřístupňujícím běžnému cestovateli donedávna exotické destinace celé planety, se zásadně změnilo cestovatelské paradigma. Z masy svátečních turistů a rádob cestovatelů, kteří dnes namísto objevování vdechli svým aktivitám dejme tomu sportovního ducha, spočívajícího v nahánění kilometrů a trhání všemožných rekordů, se i dnes vyčleňují jedinci, pro které je cestování životním stylem, kteří necestují za dobrodružstvím či povyražením, nýbrž za poznáním.

Právě autor této knihy patří do kategorie cestovatelů, které Josef Kinský ve své knize *Čeští cestovatelé* charakterizuje následujícími slovy: „*Jsou představiteli nového typu cestovatele v období, kdy svět byl již dávno a mnohokrát obeplut, neznámá pevnina byla prohledána, vrcholky nejvyšších hor zlezeny, dna oceánů proměřena.*“

Pokud jde o Františka Hrabala-Krondaka, dovoluji si tvrdit (ačkoliv on samotný bude při vší skromnosti vůči tomu namítat), že jde o jednoho z nejpozoruhodnějších současných cestovatelů mezi Čechy a Slováky. Navíc, tento odvážný, obdivuhodný muž v letech (v tom nejlepší významu této charakteristiky) cestuje na vlastní náklady a na místa, kam noha našince málokdy, pokud vůbec, vkročila od dob, kdy odvážný jezuitský páter Jiří David na základě svých osobních zkušeností z Ruska v roce 1690 nakreslil první českou mapu Sibíře.

Pro zasvěcené, tj. čtenáře první autorovy knihy o putování po ruském Dálném severu, nebude žádnou hádankou, proč v rámci připravovaného cyklu cestopisů po *Cestě na Tajmyr* vychází její další volné pokračování. Ani zde si nevystačíme s našimi znalostmi zeměpisu, byť získanými vysokoškolským studiem geografie.

To však vůbec nevadí, protože na rozdíl od atlasů či stručných hesel v naučných slovnících, popisujících Jamal prostě jako „poloostrov omývaný vlnami Severního ledového oceánu a Karského moře“, zde se nám dostane patřičně dobrodružného poučení.

Trvale zmrzlá tundra, protkaná tisíci řek a jezer, obývaná domorodci chovajícími, stejně jako před staletími, tisícihlavá stáda polárních sobů, v kontrastu s mamutí těžební infrastrukturou největšího zdroje zemního plynu na světě, která drsným industriálním designem ohromí jako futuristická scénérie těžební základny kdesi v opuštěném sektoru vesmíru.

Stačí to však jako motivace k návštěvě, navíc po nepohodlí tisíce kilometrů dlouhé cesty po severozápadu Sibíře? A podobnou otázku s kladnou odpovědí si můžeme klást i při dalších zastávkách autorova putování tundrou, následnou plavbou proti proudu Obu a Irtyše, toulkách Omskou gubernií či severním Kavkazem, kam kroky našeho cestovatele letos směřují.

Ale jako čtenáři nemusíme mít v tomto směru žádné obavy. Protože už dávno před světoznámým dílem profesora Tolkiena platilo, že "cesta odsud tam a zpět" byla často mnohem zajímavější než samotný cíl. Což tu ale platí jen relativně, protože i finální destinace Hrabalovy výpravy je více než pozoruhodná. A určitě ne turistická.

Autor je nepochybně literátem s lehkým perem a silným životním příběhem. Cestovatelem, jakých je dnes jen poskrovnu a téměř se ani nechce věřit, že existují. Poutavým, reportážním stylem obsáhne zážitky z dech beroucího záběru cest, o čemž se přesvědčíme hned v úvodu první kapitoly, kde se v prologu nové výpravy jen tak mimochodem zmiňuje, že sotva se jen trochu oklepal z předchozí třináctiměsíční toulky mezi Arktidou, Polynésií a Nepálem, nasedl po několikatydenní zastávce doma v Bratislavě opět do vlaku směřujícího na východ, přesněji na Sever.

Páni! Od dob románového Philease Fogg, který se koncem 19. století rozhodl obkroužit svět za osmdesát dní, si nevzpomínám, že by nějaký cestovatel vyrazil na cestu tak svižným krokem a odvahou své věci oddaného světoběžníka v srdci.

Jeho cílem je opětovně Rusko. Slovanská země kontrastů, ve které "dnes" obvykle znamená "včera", v těchto zeměpisných končinách navíc umocněných ryzími sibiřskými paradoxy, odjakživa žila a žije věcmi veřejnými. Samozřejmě, že je to v každém státě světa, jenže zde lidé prožívají politiku s intenzitou a mírou pro středoevropskou mysl přímo nepochopitelnou. Nevyhneme se tomu ani při čtení autorova cestopisu, právě tak, jako se on nemohl vyhnout politice při jeho psaní. O to více je tato kniha aktuální. Cestování vždy otevíralo lidem obzory a kvalitní cestopisy naplňují toto poslání mírou vrcholovou pro všechny, kteří se z rozmanitých důvodů nemohou zhluboka nadechnout svěžího vzduchu tajemných a – jen to připusťme – i nebezpečných dálek.

A teď už aspoň v duchu pomozme autorovi s těžkým batohem nastoupit do vlaku, jímž míří opět na východ a který se stane našim prvním dopravním prostředkem na cestě vstříc napínavým (byť pro autora ne vždy příjemným) dobrodružstvím na Jamalu a Polárním Uralu, na jižní Sibíři a na Kavkaze.

Přeji nám všem pohodovou cestu po boku autora, byť jen stránkami jeho knihy!

Dr. Miloš Jesenský

Předmluva autora

*Tyto řádky jsou apriori určeny čtenářům, kteří nečetli mou předchozí knihu **Cesta na Tajmyr**, ostatní mohou tyto stránky klidně přeskočit.*

Lidi, kteří cestují dobrovolně a víceméně na vlastní náklady po světě, lze zhruba rozdělit do dvou kategorií – na turisty a cestovatele. Turisté se pak, aspoň podle mne, dají ještě dále rozškatulkovat do několika podkategorií.

Do první patří typičtí turisté-rekreanti, cestující po světě prostřednictvím cestovních kancelářů a trávící maximálně 2-3 týdny v koloběhu mezi hotely, památkami, plážemi a nočními bary. Druhou podkategorii tvoří lidé, cestující vlastním autem či karavanem, vesměs jen v průběhu letní turistické sezony, a pobývající obvykle v nějakém kempu v rámci svého kontinentu. Třetí podkategorií jsou turisté-sportovci, pendlující s obrovským báglem po horách, jedinci holdující cykloturistice, resp. vodáci.

Jako poslední poddruh této kategorie bych definoval tzv. batůžkáře, v drtivé většině příslušníky mladé generace, poflakující se sice také s batohem na zádech, avšak převážně po městských aglomeracích, a trávící podstatnou část pobytu v zahraničních destinacích v místních restauracích a diskotékách. Obvykle nocují v turistických ubytovnách, hostelech, a po prohrýbené noci vyspávají ještě dlouho poté, co já už běhám po městě, abych toho, co nejvíce stihl.

Pro všechny typy turistů je pak, až na vzácné výjimky, víceméně příznačný jeden společný syndrom, a to ignorantství. Obvykle cestují spíše pro zábavu než za poznáním, a zpravidla toho předem ani příliš mnoho neví o navštíveném regionu. A pokud žijí v hotelu, hostelu či kempinku mezi dalšími turisty, moc se toho o příslušné zemi nedozví ani během pobytu.

Na rozdíl od většiny turistů, cestovatel je člověk, který putuje neznámými kraji s určitým cílem, tím myslím za poznáním, a obvykle je na setkání s cizími kulturami a místními reáliemi aspoň do určité míry připraven. Obvykle se rovněž vyhýbá "profláknutým" destinacím, nepotrpí si na civilizační vymoženosti a tráví na cestách přinejmenším podstatnou část roku.

Ani takové cestovatele nelze, samozřejmě, hodit všechny do jednoho pytle. Základním kritériem je forma financování. Větší část z nich – na rozdíl ode mne – cestuje např. s finanční podporou mediálního domu, domovské organizace či sponzorů, zbývající pak financují své cesty z vlastní kapsy anebo grantu. Ostatně i Hanzelka se Zikmundem fakticky opakovaně fasovali erární expediční vozidla a měli zajištěnu technickou a logistickou podporu rozličných státních organizací a institucí, včetně československých diplomatických misí.

Tím se dostáváme k poslednímu zásadnímu kritériu, jímž je způsob dopravy: buď vlastním / pronajatým vozidlem anebo s využitím veřejné dopravy, resp. autostopem.

Výhodou vlastního dopravního prostředku je, že takový mobilní cestovatel není závislý na veřejné dopravě, resp. cizích službách, a tudíž má volnou ruku při tvorbě cestovního plánu a stihne toho objet podstatně víc, nežli já, na druhou stranu zase - kromě letných kontaktů na benzinové pumpě, v obchodě či hospodě - nemůže se „mobilní“ cestovatel vžít do reality všedního života, navíc se těžko dostane do těch kulturně a etnicky nejzajímavějších regionů.

Já jsem díky své "imobilitě" sice výrazně omezen pokud jde o můj rádius, na straně druhé zase v mých oblíbených destinacích mám stoprocentní záruku, že nepotkám žádného mobilního krajana (resp. jakéhokoliv motorizovaného turistu). To je dáno prostou skutečností, že na 2/3 Ruska neexistuje normální silniční síť (místy vůbec žádné cesty průjezdné běžným vozidlem), jak dokládá Mapa dopravní infrastruktury RF.

Jelikož já nejsem ani profesionální cestovatel živící se prodejem reportáží nebo novinář, pobírající plat a cestovní diety, ani výzkumník, etnograf či archeolog, jenž se během vědecké expedice soustřeďuje na konkrétní aspekty úzce vymezené lokality, nýbrž od každého trochu, navíc dotovaný jen a pouze z vlastní kapsy, zřejmě se budu poněkud vymykat i obecné představě cestovatele. Ale snad právě proto si i moje „literárně-politologické“ cestopisy najdou své čtenáře

Specifickým rysem mého cestování je, že se především snažím již dlouho dopředu vybudovat si v každé navštívené oblasti síť místních kontaktů, lidí, kteří mi mohou prakticky pomoci a jejichž prostřednictvím se mohu co nejlépe zorientovat a obeznámit s co nejširším spektrem místních reálií a aspektů života. Resp. "základnu", odkud poté podnikám výpravy v rámci příslušné oblasti. Již proto, že nejsem nejmladší, ani vytrénovaný turista-sportsmen, abych běhal po horách s třicetikilovým rancem na zádech. Zvláště když s sebou obvykle při několikaměsíční expedici napříč četnými klimatickými zónami musím vláčet, kromě relativně těžké fotografické techniky, univerzální, multisezónní výbavu – od moskytiéry po zimní větrovku – plus dárky. Výhodou tohoto způsobu cestování ovšem je i to, že při každém dalším návratu do toho či onoho regionu přijíždím už do jisté míry jako domů.

Již tím, že zásadně nebydlím v hotelích, nýbrž v domácnostech "domorodců", a vyhýbám se turistickým destinacím, jsem v obrovské výhodě oproti mnohým "profesionálům", cestujícím služebně, kteří se pohybují obvykle ve sterilním prostředí cizineckého resortu – v hotelích, restauracích a pracovnách akademiků – takže jejich pohled je deformovaný tímto prizmatem.

Naproti tomu, já se, díky nepřetržitému pobytu mezi všemi společenskými vrstvami té či oné země, mohu seznámit s místními poměry rychleji, a často i komplexněji, než se to kdy podaří "expertovi" z jeho slonovinové věže, anebo i "domorodcům", žijícím ve vzdálené metropoli příslušné země.

Během mých cest se setkávám s intelektuály i řemeslníky, ministry i pastevcy, vědci i šamany, rektory universit i venkovskými učiteli, byznysmeny i politiky. S piloty vrtulníků, námořníky, šoféry nákladáků, umělci, lodníky, rolníky i rybáři. S džinistickými a taoistickými mnichy, šintoistickými knězi i katolickými misionáři, s etnografy i příslušníky původních etnik.

Jednou bydlím v buddhistickém klášteře, podruhé v jurtě, potřetí ve srubu uprostřed tajgy; jednou obědvám u muslimského imáma, podruhé s mnichy v pravoslavném chrámu nebo šintoistické svatyni. Cestuji dálkovými vlaky, nákladáky, pásovými transportéry, občas na palubě vrtulníku, nákladní lodi či tanke-ru.

Navštěvuji šamanská poutní místa, přírodní rezervace, archeologická naleziště, výzkumné ústavy, fabriky, školy i polární stanice.

Můj způsob cestování je zřejmě výjimečný hlavně tím, že se v něm fakticky prolínají tři linie, úrovně.

Jednak linie pracovní, vydavatelská, spočívající v setkávání s odborníky ze všech možných humanitních oblastí – od etnografie, orientalistiky a religionistiky, přes historii, antropologii a uměnovědu až po filozofii a filologii – za účelem získávání podkladů pro mé vydavatelské projekty. Jmenovitě pro edice Světové duchovní proudy a Medica (ediční řadu věnující se etno-medicíně, léčitelství a alternativní medicíně).

Dále linie žurnalistická, v rámci které shromažďuji obecné poznatky pro použití v připravované sérii cestopisů.

Třetí úroveň je pak prožívání samotného cestování, jakožto srdeční záležitosti. Kdy samotná cesta a setkávání a soužití s lidmi člověka nabíjí novou energií, prožitky, jež se nacházejí za slovy ... a jsou možná důležitější než samotné popisování zážitků v knize. Je to prostě můj způsob existence.

Velmi často míváme během setkání s představiteli různých etnik Kavkazu, Střední Asie, Sibiře či Dálného Východu oboustranný dojem, že jsem s nimi spjat pokrevním poutem. Že kdesi v tomto prostoru se nachází mé kořeny. Co k tomu pak ještě dodávat?

Jelikož tedy nejsem běžný turista a i cestovatel poněkud nestandardní, i můj způsob cestování a moje zážitky jsou specifické a stejně tak se bude poněkud lišit od běžných cestopisů i tato kniha. V neposlední řadě i proto, že mé cestovatelské zážitky jsou zhusta proloženy mými, řekněme politologickými, úvahami a poznámkami, které jsem si nemohl odpustit. Mnohá setkání a diskuze s "domorodci" mne totiž motivovaly k vyjádření osobních názorů a myšlenek nezřídka, fakticky či zdánlivě, souvisejících s aktuální situací jen okrajově, a vybočujících z rámce žánru.

Ostatně jednak od počátku ani nebylo mým záměrem sepsat nějaký klasický cestopis, jednak jsem se – jmenovitě s ohledem na tristní absenci českých publikací o současném Rusku – prostě pokusil nacpat do mých knih i maximum souvisejících faktů. Doufám jen, že jsem to nepřehnal.

Výše uvedené souvislosti prosím vzít v potaz při hodnocení literární úrovně a formy mých „literárně-politologických cestopisů“, při jejichž vzniku jsem neměl ambici vytvořit dílo krásné literatury, resp. akademickou publikaci.

Pokud jde o okolnosti vzniku této knihy (a doufejme i dalších svazků) hlavní motivací mi byla – kromě hecování přátel a známých – především tristní absence publikací o současném Rusku (o Sibiři a Dálném východu ani nemluvě) na českém i slovenském trhu, se kterou jsem byl konfrontován, když jsem se před první ruskou expedicí sám pídil po relevantních informacích.

Výše uvedená skutečnost pak determinovala i formu rukopisu, do něhož jsem se pokusil zahrnout vedle osobních zážitků i základní informace o historii a kultuře navštívených regionu, samozřejmě s důrazem na konkrétní specifika a praktické zkušenosti.

Přestože mé zkušenosti zřejmě budou – vzhledem ke specifičnosti mého přístupu i stylu cestování – do značné míry nepřenosné, doufám, že budou aspoň částečně přínosné či inspirativní pro budoucí cestovatele, a možná zajímavé i pro ty, kteří mne následovat nemíní.

Předem se omlouvám všem čtenářům, jejichž očekávání možná tato kniha nenaplní. A to jak těm, jimž budou některé opisné či odborné pasáže a mé osobní úvahy připadat příliš rozvláčné či zbytečné, tak oněm, kteří je budou naopak považovat za příliš stručné. Ti druzí však zřejmě pochopí, že do jednoho svazku už toho nebylo možné více nacpat.

Zároveň se omlouvám též za případné opakování některých pasáží, publikovaných již v jiných mých člancích či knihách, jež je nevyhnutelným, jestliže nelze automaticky předpokládat, že každý čtenář bude číst všechny mé knihy.

Doufaje, že ještě najdu – mezi dalšími expedicemi a vydavatelskými projekty – dostatek času k revizi a doplnění rukopisu pro případné druhé vydání, uvítám ohlasy a připomínky čtenářů, zasláné na můj email fero@cadpress.sk anebo na adresu vydavatelství.

DÍL PRVNÍ

Návrat na Polární Ural a potulky Jamalem

Tři etapy mé expedice léto/podzim 2017

Úvod aneb Proč právě Rusko?

Nejedna z diskuzí ohledně mých cest po Rusku začíná otázkou „*Co vás vlastně přivedlo k zájmu právě o tuto zemi?*“, resp. její pejorativnější verzí: „*Když nemáš rád Rusko, proč tam stále lezeš?*“.

Právě proto odpovědím na ni začnu i tuto knihu.

Občas na tuto otázku odpovídám s mírnou nadsázkou, že motivací k mým potulkám po Rusku je to, že 1) se tam dá dojet vlakem; 2) se tam bez problémů domluví; a 3) tam vystačím se svým relativně bídným duchodem. Ale vážně.

Ať již to vezmeme z kteréhokoliv pohledu, Rusko není jen jednou z mnoha zemí. Nejen díky své rozloze a pestrosti přírody, ale hlavně kulturní a etnickou různorodostí své populace představuje útvar mnohem pestřejší, než třeba celý americký kontinent ... však i řada amerických indiánských kmenů má kořeny právě na Sibiři.

Kromě kulturního dědictví desítek domorodých národů Sibiře a Dálného východu, turkických a ugrofinských národů Povolží a četných tradičních menšin pocházejících ze všech koutů někdejšího Ruského impéria, doplňují totiž socio-kulturní obraz RF i kulturní a duchovní aspekty přilehlých oblastí (mám na mysli např. menšinu čínskou, korejskou, kurdskou, řeckou či tureckou). Díky tomu zahrnuje tento obraz mimochodem i podstatnou část kulturního a duchovního dědictví Evropy. Vedle Pobaltí např. i celou oblast východní, střední a severozápadní Evropy, odkud do Ruska směřovaly již od 18. století proudy kolonistů.

A z pohledu vydavatele, jehož hlavní ediční řada se jmenuje Světové duchovní proudy (v níž už 40 let vychází publikace o duchovních tradicích mimoevropských národů) je tak fascinace Ruskem zcela pochopitelná.

Musím ovšem zmínit i další, řekněme politologický rozměr mých návštěv oné „země, kde dnes znamená zítra“. Jako zarytý antikomunista a tudíž i zásadní odpůrce současného ruského režimu a ruského kleptokracie a imperialismu považuji za svou psí povinnost poznat tuto zemi co nejlépe, již jen proto, abych na jízlivou poznámku kremlobota „A ty jsi v Rusku byl, že nás poučuješ?“ mohl odpovědět „Ano, byl, a nejen to, strávil jsem tam několik let a procestoval ho křížem krážem!“

Mimochodem jedním ze zásadních faktorů, motivujících mne k zaznamenávání a vydání mých zážitků a poznatků z cest napříč „zemí, kde dnes znamená včera“, je skutečnost, že dominantním zdrojem informací o současném Rusku jsou různá ruská státní a prokremelská média a proruské facebookové skupiny (jako třeba "Společnost česko-ruského přátelství") ovládané agilními trolly z řad ruské páté kolony, a navíc rovněž řada "cestovatelů" bohužel prezentuje Rusko po svém (tj. v souladu se svým "světonázorem").

Resp. pohledem z okna rychlíku, čímž myslím různé „cestovatele“, potažmo spíše turisty, kteří za sebou jednak nemají zážitek „reálného socialismu“, který třeba mě skýtá schopnost vnímat jisté jeho analogie s reáliemi „nového Ruska“, jednak mnohdy zároveň neovládají plyně (anebo dokonce vůbec) ruštinu, což zpochybňuje jejich chápání kontextu, ruské reality, a relativizuje jejich poznatky. Zvláště pak, prožili-li v Rusku pouhé 2 nebo 3 týdny.

Samozřejmě, "cestovatel", který projede Transsibiřskou magistrálu zašitý se sluchátky na uších v drahém kupé, namísto v lidové 3. třídě, případně navíc ve společnosti podobných soupeřníků, turistů ze západní Evropy, vám popíše Rusko diametrálně odlišným způsobem. Zvláště pak, nezažil-li socialismus, takže nechápe různé konotace, a neovládá-li navíc ruštinu a je odkázan na slovník ve svém smartfonu.

Na rozdíl od nich mě až děsí, kolik paralel s minulostí dneska v Rusku spatřuji. Člověk nezatížený vzpomínkami ani vědomostmi (znalostí historie a chápáním kontextu) je ovšem nevnímá a vidí jiné Rusko, nežli já. Asi tak, jako kdysi západní turisté během svojí kratičké návštěvy vnímali socialistické Československo diametrálně odlišně, než jeho obyvatelé.

Natožpak, je-li pohled takového „cestovatele“ ovlivněn, determinován, jistými apriorními představami, zatímco já, jakožto bývalý disident a starý antikomunista budu asi stěží opěvovat relikty odporného systému, ve kterém jsem prožil půl života a proti němuž jsem léta bojoval.

Dovedu si ovšem představit reportáže o Rusku z pera člověka, jenž pobíhá po Donbasu s nášivkou Ruské pravoslavné armády na prsou, fotí se tam se "zelenými mužíky" a opolčenci a píše tendenční obdivné reportáže o východokrajinských „vlastencích“ (separatistech) a útlaku kyjevských "banderovců" do konspiračních a dezinformačních médií, jako třeba Marek Havlíček, náčelník pseudoexpedice "Tatra kolem světa 2" (mj. sponzorované ruským státním koncernem Rosatom pupeční šňůrou spojeným s Putinovým režimem).

Jestliže se někomu budou mé reportáže z Ruska jevit přesprávně zpolitizované (resp. zabíhající příliš a zešíroka do souvislostí), pak musí vzít potaz, že – tak, jako v každém totalitním či autoritativním režimu – i celý zdejší veřejný či společenský život je nadměrně zpolitizovaný. Čímž se (mj.) právě Rusko liší od všech ostatních zemí, které jsem dosud navštívil (tedy kromě ČLR), kde politika obecně absolutně nepředstavuje společenské téma (myšleno při běžné komunikaci s domorodci).

A navíc, ve světle posledních událostí (konfliktu na Ukrajině a napětí mezi Ruskem a Západem), politika zasahuje prakticky neustále i do každodenního života běžných Rusů.

(Tím myslím třeba skutečnost, že jednak každý druhý Rus je nějak osobně spojen s děním na Ukrajině – svým původem či přes přátele, kolegy a příbuzné, jednak většina Rusů je každodenně postihována dopadem sankcí a poklesem hodnoty rublu v důsledku ukrajinské války; v neposlední řadě pak od rána do večera zpracovávána – politizována – hysterickou protiukrajinskou a protizápadní propagandou ve všech médiích, které se nelze vyhnout.)

S tím souvisí i odpověď na zmíněnou, často pokládanou otázku „*Když nemáš rád Rusko, proč tam stále lezeš?*“, na kterou obvykle odpovídám: „*Do Ruska jezdím, abych viděl na vlastní oči to, o čem vy, neználcí, na internetu tak plamenně avšak teoreticky klábosíte. Stejně jako na Novou Guineu nejedu kvůli tomu, že miluji bažiny, komáry a krokodýly.*“

Především našim „rusofilům“ uniká fakt, že Rusko nerovná se Putin, resp. člověk nemusí milovat zosobnění „Rusáka“ (tj. personifikaci všech negativních stereotypů, které tento fenomén reprezentuje), má-li rád Rusko, které mimochodem neobývají pouze Rusové.

Ani mé reportáže o Rusku nebudou pochopitelně ani zcela vyčerpávající, ani úplně "objektivní", resp. nezaujaté, již proto, že nevycházím z vědeckých studií a statistických ročenek a jako bývalý disident a politický vězeň, který má za sebou praktickou zkušenost s režimem, jehož exponenti a pohrobci kormidlují Rusko, se dívám na mnohé aspekty zdejšího života diametrálně odlišně a kritičtěji, než naivní rusofilové čerpající "poznatky" ze *Sputniku*.

Však i Karel Havlíček Borovský, který byl zpočátku slavjanofilem, po několikaletém pobytu v Rusku změnil názor (stejně jako André Gide o sto let později).

A pokud snad opomímám pozitivní aspekty současného Ruska, pak proto, že o šíření jeho pozitivního obrazu se vedle *Sputniku* a propagandistické TV stanice *Russia Today* více než dostatečně starají tisíce kremlobotů a ruská pátá kolona, v čele s Vyvadilovými "Přáteli Ruska" a Švrčekovými "Slovenskými branci", a její prokremelská média jako *Aeronet*, *Eurasia24*, *Nová Republika*, *Protiproud*, *Vlastenecké noviny* atd., atd.

Nepovažuji se za experta na Rusko, ovšem vzhledem k tomu, že během poslední dekády jsem v Rusku strávil zhruba 3 roky - přičemž jsem projel fakticky všechny ruské regiony a měl možnost komunikovat se stovkami lidí, představiteli všech sociálních, profesních i etnických skupin - , mluvím plynule rusky a prožil jsem půl života v socialismu, jehož reliktů je dnešní "nové" Rusko prodchnuto, cítím jisté oprávnění i povinnost prezentovat, vedle běžných cestovatelských zážitků, i své zkušenosti, poznatky a názory na ruskou realitu, hlavně s ohledem na záplavu propagandistických mystifikací, kliší, lží a polopravd zaplavujících náš mediální prostor, na základě nichž si - bohužel - nejen naivní občané, ale i většina politiků, tvoří deformovanou představu ruské reality (ať již jde o podceňování ruského imperiálního myšlení a revanšismu, anebo naopak o obdiv vůči falešnému obrazu této reality).

Ostatně připouštím, že můj vztah k Rusku a Rusům je složitý, stejně rozporuplný, jako je ruská povaha. I mnozí z oněch milých, srdečných, bodrých a pohostinných Rusů ve svém nitru skrývají zároveň ukřivděného, zakomplexovaného, xenofobního a žlučovitého Rusáka, který nenávidí Židy, Poláky, Čečence, Ukrajince, Tatary, Estonce, Litevce, Lotyšy, Američany, Gruzíny, Uzbeky anebo Kalmyky (případně všechny); obdivuje komunistického špicla Putina či fašouna Žirinovského; zpochybňuje a bagatelizuje bolševické zločiny, masakr v Katyni i stalinské Gulagy; proklíná zrádce Chruščova a Gorbačova; obhajuje okupaci Československa, Krymu i Kavkazu, nasazuje psí hlavu čs. legionářům a teskní za sovětským režimem.

Názorným příkladem tragicky rozpolcené ruské duše je, když s tebou přeruší styky lidé, které jsi považoval za skvělé jedince a výborné kamarády, jen kvůli tomu, že sis dovolil na Facebooku sdílet reportáž o sovětské okupaci Československa, o GULAGu nebo Katyni či o policejní zvůli běloruského fašistického režimu!

Že Rusko není standardní zemí, pochopí cestovatel již při žádosti o ruské vízum, tedy dávno předtím, než vůbec poprvé vstoupil na území Ruské federace. I jinak zkušený cestovatel, zvyklý že v jiných zemích s vízovou povinností dostane vízum buď na počkání při vstupu anebo během pár hodin emailem (jako třeba i v případě Tádžikistánu), je na konzulátu RF zaskočen skutečností, že zde nestačí prostě jen říct „chci vízum“ a zaplatit poplatek.

S překvapením zjišťuje, že individuální návštěvník, jemuž formality nezabezpečuje cestovka, se do Ruska dostane pouze na oficiální pozvání. To musí přiložit k žádosti o vízum, aby byla vůbec akceptovaná. K tomu hned doplním, že takovéto „pozvání“ (zvací list) není ovšem nijak složité získat. Za poplatek několika tisíc korun vám ho zprostředkuje některá ze zprostředkovatelských agentur (nezřídka patřící zcela náhodou ženě či dceři konzula).

Kromě finančního přínosu pro zmíněné agentury (často nějak napojené na ruské diplomaty) mi úplně uniká smysl této procedury, jelikož výše uvedené „oficiální pozvání“ je vesměs vystavené jakousi moskevskou organizací, se kterou cestovatel následně v Rusku vůbec nepřijde do styku. Logické a jednodušší by bylo přirazit si prostě nějakou sumu k ceně víza namísto takového nesmyslné formality.

Druhou možností, kterou využívám už celá léta já, je získání zvacího dopisu od jakéhokoliv ruského subjektu (společnosti, organizace či firmy). Od své první individuální návštěvy, během které jsem na vlastní kůži zakusil nástrahy ruské byrokracie a trochu pronikl do jejího fungování, mám v počítači hotovou šablonu oficiálního pozvání: „V souladu s dohodou mezi RF a EU o usnadnění udělování víz občanům RF a EU uzavřenou v Soči dne 25. května 2006 ...“, ve které každý rok aktualizuji pouze datum, termín pobytu a identifikační údaje zvoucí organizace, načež dokument pošlu příslušnému kamarádovi jen podepsat a oštemplovat.

Jednou to je burjatské vlastivědné muzeum, podruhé asociace domorodých národů nebo nějaké spřátelené vydavatelství; loni to byl salechardský Institut výzkumu Arktidy, předloni jsem měl pozvání od Asociace veteránů afghánské války.

Letos pro změnu odjíždím do Ruska na pozvání rektora Vjatské státní univerzity a druhé „pracovní“ vízum (do druhého pasu) jsem dostal na základě pozvání osetského filmového studia Nart Art mojí kamarádky, režisérky Teminy Tunajevové.

Na hlavičce dokumentu v podstatě nezáleží, bumážka jako bumážka. Pro ruského úředního šimla je odedávna podstatné jen jakékoliv razítko. Pro mě pak tento kus orazítkovaného papíru znamená hned úsporu několika tisíc korun, jelikož kromě ušetřeného poplatku cestovní agentuře je mi v takovém případě automaticky odpuštěn i konzulární poplatek za tzv. „dělovuju vizu“.

Už jen perličkou je, že konzulární pracovnice může požadovat, aby v potvrzení pojišťovny o cestovním pojištění, předkládané jako příloha žádosti, byla standardní formule, že „pojištění platí ve všech státech světa“ doplněna ještě dovětkem „včetně Ruska“!

A to ještě takový prvonávštěvník Ruska s největší pravděpodobností netuší, že ani v okamžiku, že má konečně v pasu ruské vízum, neotevírají se mu širé ruské pláně k svévolnému, neomezenému potulování, jako v případě jiných velkých zemí.

Že svoboda cestování je zde, kromě problematické dopravní infrastruktury a povinnosti registrace pobytu, výrazně omezena skutečností, že na území Ruské federace se nachází desítky zakázaných zón, tzv. „uzavřených administrativně-územních útvarů“¹ a pohraničních oblastí² (zahrnujících dohromady statisíce čtverečních kilometrů území, nezřídka velikostí výrazně přesahujících rozlohu ČR anebo třeba Francie³), do nichž se vesměs ani ruští obyvatelé nedostanou bez speciální propustky od tajné služby FSB, a kde za vstup bez povolení hrozí turistovi citelná pokuta anebo i vyhoštění.

¹ Tzv. ZATO (rusky Закрытые административно-территориальные образования, ZATO).

² Zahrnují prakticky celé ruské pohraničí ve 46 subjektech Ruské federace, včetně celého severního pobřeží (moře Barentsova, Bílého, Pečorského, Karského, Laptěvů, Východosibiřského, Čukotského a Beringova), do hloubky 5-30 km, stejně jako ostrovy v Severním ledovém oceánu a v Ochotském moři.

³ Což je třeba případ Tajmyru. Zatímco Česko má rozlohu 78 865 km² a Francie 551 500 km², rozloha Tajmyrského dolgano-něneckého rajónu je totiž 862 100 km².

K tomu jen doplním, že zmíněnou propustku nelze vyřídit přes žádnou agenturu, ale výlučně prostřednictvím regionální správy FSB v příslušné oblasti. Samozřejmě ještě v dostatečném předstihu před vstupem do zakázané zóny, jelikož vyřizování této propustky může trvat 3-6 týdnů⁴, z čehož vyplývá, že zahraniční návštěvník je v této záležitosti zcela odkázaný na místní kontakty. (Ani Moskviči nemají šanci v této věci nějak pomoci.)

Má-li tedy cestovatel namířeno do některé lokality, zahrnuté v seznamu „zakázaných území“ (kde se shodou okolností nachází i řada nejdůležitějších národních parků⁵ a významných historických památek), teprve v okamžiku získání příslušné propustky může začít kupovat jízdenky a sestavovat reálný itinerář.

Nutno poznamenat, že ani zdaleka nejde jen o oblast severního Kavkazu, ale v souvislosti s masivní militarizací ruské Arktidy lze předpokládat, že v budoucnu bude především přístup do této oblasti, kde se nachází většina zmíněných národních parků (zahrnujících jednak jedinečné přírodní scenérie, jednak unikátní biotopy) a v níž jsem osobně strávil řadu nezapomenutelných měsíců, ještě komplikovanější a pro cizince takřka nemožný.

Pro Rusko, které je dnes jedinou zemí, která má vojenské základny v Arktidě, představuje totiž tento region především oblast strategickou, resp. nástupiště k obsazení prakticky celé Arktidy.⁶ Své argumenty podporuje budováním rozsáhlé sítě vojenských základen podél celého arktického pobřeží.

Celkem tu má být postaveno 13 leteckých základen, vyzbrojených raketovými komplexy Bastion a Bal, a stovky dalších vojenských objektů.

V rámci tohoto strategického projektu byla již loni na ostrově Alexandřina země v souostroví Země Františka Josefa zbudována nejsevernější ruská vojenská základna nazvaná Arktický trojlístek a zmodernizované tamní letiště Nagurskoje.

⁴ Jelikož ze zákona má FSB na vyřízení žádosti 2 měsíce, je třeba žádost o propustku podávat minimálně 60 dní předem, hned po získání víza.

⁵ Např. NP Alania, Beringia, Putorana, Komandorská přírodní rezervace, Ust'-Lenskij zapovednik nebo NP Ruská Arktida („Русская Арктика“), představující největší národní park na území RF o rozloze přes 88 tisíc km².

⁶ Po nástupu Putina Rusko znovu opráší své staronové (de facto už od stalinských časů existující) nároky na většinu Severního ledového oceánu, resp. celý sektor v trojúhelníku mezi poloostrovem Kola, Severním pólem a Beringovou úžinou, o rozloze 1,2 milionu km² (kde se podle odhadů nachází až 1/4 světových zásob ropy) argumentujíc tvrzením, že podmořský Lomonosovův hřbet není vlastně hřbet, nýbrž pouze pokračování ruského kontinentálního šelfu. A tento šelf Severního ledového oceánu je pokračováním Sibiřské kontinentální desky, tudíž má prý Rusko na celou oblast nárok.

Souběžně s dalšími velkými základnami na Wrangelově ostrově ve Východosibiřském moři, na Šmidtově mysu na Čukotce a základny Temp na ostrově Kotělnyj (Novosibiřské ostrovy).⁷

To jenom na vysvětlenou, proč mnohé oblasti Ruské federace nebudou ani v budoucnosti cestovatelům zrovna dvakrát přístupné, jak je asi každému zřejmé již z uvedených faktů a co je třeba brát v potaz při plánování případné expedice. Neznalost této skutečnosti může totiž naivnímu cestovateli, zvyklému plánovat trasu jen podle mapy, udělat nečekanou čáru přes rozpočet.

Jelikož seznam všech „pogranzón“ a „uzavřených zón“ (ZATO) čítá několik stránek a jejich oficiální, veřejně dostupná mapa ani neexistuje, připojuji níže pro představu aspoň jejich stručné schéma:

⁷ Арктические базисы jsou součástí 45. letecké a protivzdušné armády, která byla zformována v roce 2015 pro službu na pobřeží Severního ledového oceánu a arktických souostrovích - Zemi Františka Josefa, Nové zemi, Severní zemi a Novosibiřských ostrovech.

Železničná spoločnosť Slovensko, a.s. CESTOVNY LISTOK FAHRSCHEIN 57

01 DOSPELY/ERWACHSENER

CIV 1156 28.06.17 - 27.07.17

PLATNY/GUELTIG Z/VON/DE DO/NACH/A

BRATISLAVA KIEV-PASS

VIA: 156 ZVOLEN/ILINA *KOSICE* CHOP (GR) <0022> L'UV *ZDOLBUNOV* SHEPETOVKA *BERDICHEV

SONDERTARIF Celkom karta CB

EUR *****46.60

0007207210 107644044209652 2466216 28.06.17 13:13 Bratislava hl.st.

00072072103

22 УЗ АСК «ЭКСПРЕС» ПРОИЗНИИ ДОКУМЕНТ BA № 071621

АСУ «ЭКСПРЕС» ПРОЕЗДНОЙ ДОКУМЕНТ

ПОЕЗД ПОКЗТ	НАПРАВЛЕНИЯ ОТПРАВЛЕНИЕ	ВАГОН ВАГОН	ЦЕНА, грн. ЦЕНА, грн.	ВИД ДОКУМЕНТА
№ шифр	число месяц год	№ тип	билет	билет
006 KA 30 06 20 33	10 К	02581 В3	00641 25	01 ПОЛНЫЙ ИТ
КИЕВ ПАСС-МОСКВА КИВ (2200001-2000007) СКОРЫЙ ФИРМ				
МЕСТА 004 4 0 3				
BA 071621 44Я Н1 5783798 300617 1948 КК006 45/200250060047154				
И-3261 ОБЕРН ТАМ 220 08-СУ 20.83 КК06 6 25 МД0 5 42+01Р 5 48				
У В Т Ч БЕЛЬЕ 00 (С НЛО)				
ПРИБЫТИЕ 01.07.В 09.48 (ВРЕМЯ МОСКОВСКОЕ)				
СТР. ОТ НАДСОБОН. И СК "АРСЕНАИ ОСТРАХОВАНИЕ КИЕВ БОРЩА ОБСЛ. А15470800004413				

РЖД АСУ ЭЛЕКТРОННЫЙ

20 «ЭКСПРЕС» ПРОЕЗДНОЙ ДОКУМЕНТ 20072486405154

3674570486686115 220617 ММ097М74

ПОЕЗД	ОТПРАВЛЕНИЕ	ВАГОН	ЦЕНА	ВИД ДОКУМЕНТА
№ шифр	число месяц год	№ тип	билет	билет
210ЧА	01.07 19:50	03 П	002733,8 001593,1	01 ПОЛНЫЙ И
МОСКВА ЯРОСЛАВСКАЯ->ЛАБЫТНАНГИ КЛ. ОБСЛ. 34				
МЕСТА 035 5% ФПК МОСКОВСКИЙ				
3342413733/HRABAL=FRANTISEK/17071952/CZE/M				
W-4326.9 РУБ (НДС 18% 21.08; НДС 0% 0.00) С БЕЛЬЕМ УО				
ВРЕМЯ ОТПР МОСКОВСКОЕ, ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫЙ ДОСМОТР, РАЗРЕШЕН ПРОВОЗ ЖИВОТНЫХ				
ПРИБЫТИЕ 03.07 В 18:44 МЕСТНОЕ (МСК+2) В ПУТИ 44:54				
ОТПРАВЛЕНИЕ В 19:50, 01 ИЮЛЯ (СБ)				
КУ*640515 Е47 М 71 0683358 810717 1114 ММ042М22/ФПК/Н				

Znovu na východ

Sotva jsem se trochu oklepal z předchozí třináctiměsíční potulky mezi Arktidou, Polynésií a Nepálem⁸, nasedám po několikátýdenní zastávce doma v Bratislavě (kvůli svatbě dcery) 28. června krátce před půlnocí, zhruba po roce znovu do rychlíku *Pol'ana* a vyrazím, víceméně po svých stopách, opět na východ.

Letos bude mým hlavním cílem Jamal, kde jsem se loni zastavil fakticky jenom na skok během mé asijské expedice.

Stejně jako loni, i tentokrát sdílím zpočátku kupé jen se svým maxibáglem. Zřejmě tomu tak bude opět až do první ukrajinské stanice. Tento vlak, rychlík *Pol'ana* končí v Košicích (resp. přímý "kyjevský" vagon, který je jeho součástí), bývá vždy poloprázdný.

Po zrušení přímého spoje Bratislava–Moskva představuje tento vlak (aspoň zatím) fakticky jediné levné spojení do Moskvy. Druhou možností by bylo jet oklikou přes Břeclav, Ostravu, Varšavu a Minsk. To pro mne nepřipadá do úvahy již proto, že v takovém případě je nezbytné běloruské tranzitní vízum, díky němuž se hned cesta o třetinu prodrazí, a navíc jsem v časové tísní.

Kvůli vyčkávání na odpověď z Marijska, ohledně možnosti mé účasti na tamních oslavách slunovratu, jsem totiž nakonec kupoval jízdenky na poslední chvíli.

⁸ Zmíněná cesta na trase Povolží, Jugra, Polární Ural, Jamal, Komi, Mandžusko, Kolyma, Jakutsko, Čukotka, Korea, Japonsko, Taiwan, Filipíny, Papua-Nová Guinea, Šalomounovy ostrovy, Fidži, Vanuatu, N. Kaledonie, Austrálie, V. Timor, Indonésie, Nepál, Dubaj bude (snad) předmětem připravované cestopisné série *Přes Čukotku na Fidži a zpět*.

29. června 2017

Z našeho expresu se stává mezinárodní lokálka

Krátce poté, co jsem se vzbudil – tj. okolo desáté – přijíždíme do Košic.

Zde posunovači z našeho vlaku odpojují většinu vagonů a následně pak – zároveň se změnou čísla spoje – se z našeho expresu stává de facto mezinárodní lokálka.

Šnečím tempem se pak v pravé poledne doplazíme do Čierné nad Tisou, kde absolvujeme půlhodinovou slovenskou kontrolu.

Během ní zde slovenští policajti vysazují Rusku, která má u sebe povolení k pobytu na Slovensku, jehož platnost pozítří končí. Nový doklad si zapomněla v Bratislavě. Vysvětlují jí, že bez platného povolení k pobytu ji následně nepustí nazpět na Slovensko, až se bude vracet. Takže raději vystupuje, aby si tu počkala na zpáteční vlak do Košic.

Okolo 13. hodiny se posouváme do Čopu, kde tvrdneme tři hodiny, během nichž probíhá ukrajinská pasová a celní kontrola a následně výměna evropského podvozku za podvozek širokorozchodný. Kvůli ní je třeba soupravu rozpojit a jednotlivé vagony složitě poposouvat sem tam po nádraží, aby bylo možné zpod nich vyjmout původní podvozek a nahradit jej širokorozchodným.

Jelikož obývám poslední kupé, zjišťuji při této příležitosti, že právě v prvním a posledním se nachází v prostoru pod lůžkem jakési veliké závlačky či pojistky, které musí před manipulací s vagonem dělníci vyjmout, kvůli čemuž jsem nucen odtud vytáhnout můj bágel.

Kolem 16. hodiny se náš vlak, doplněný o několik ukrajinských vagonů, dává znovu do pohybu. Z Čopu již vyjíždíme za deště, který nás provází až do Mukačeva.

Zde se vlak zaplňuje. Mými společníky se stávají dvě Světlany, matka s dcerou, cestující z návštěvy venkovských příbuzných, a tudíž vrchovatě nabalené zásobami potravin.

S povděkem se tedy zakusuji do domácí klobásy a ochutnávám ukrajinské buchty, jimiž mne paní Světlana hned častuje. Jelikož je stejně upovídaná jako zvědavá, v srdečném rozhovoru nám skvěle ubíhá čas.

Ona mi vypráví o rodině a svých zájezdech do Polska, kam se každoročně vydává na několik měsíců za prací jako gastarbeitr. Já zase o svých cestách. Mladší Světlana občas vypomáhá jako tlumočnice, když vidí, že rusko-ukrajinské hatmatilce její mámy místy příliš nerozumím.

30. června

Po roce znovu Kyjev

Na kyjevské nádraží přijíždíme ráno okolo půl osmé. Zdá se, že i tentokrát mi počasí přeje, navzdory pesimistickým předpovědím meteorologů.

Vzápětí na peron přibíhá můj kyjevský kamarád Vjačeslavem, který už má pro mne připravený celodenní program.

Bagáž odkládám do úschovny, auto parkujeme na Kreščatiku a už mne Slavo žene k prvnímu cíli, jímž je kopec sv. Vladimíra, na němž se – v místech, odkud pohanskému Kyjevu vévodila dřevěná socha Peruna – nachází socha sv. Vladimíra Křtitele, patrona křesťanské Rusi (nejmladšího syna knížete Svatoslava I. a jeho konkubíny Maluši, kterou norské ságy zmiňují jako věšt-kyni).

Vzhledem k okolnostem jde o místo navýsost symbolické.

Až do r. 988, kdy přijal křesťanskou víru, aby se mohl (posedmé⁹) oženit s princeznou Annou Porfyrogennétou, sestrou byzantského císaře Basila II., byl kníže Vladimír I. typem krutého a požívačného vladaře. Po svém křtu nařídil hromadný křest všech obyvatel Kyjeva v Dněpru a zničení pohanských idolů, jimž ještě nedávno přinášel i lidské oběti.

Středověké letopisy popisují okolnosti přijetí křesťanství tak, že Vladimír požádal představitele čtyř nejvýznamnějších náboženství, aby vyslali k jeho dvoru delegaci duchovních učitelů, kteří by zde formou disputací prezentovali svou věrouku. Poté, co se obeznámil s judaismem Chazarů, učením Pro-rokovým i s křesťanskou naukou v podání Latiníků i Byzantinců, dospěl k závěru, že byzantská věrouka a ritus nejvíce odpovídají naturelu obyvatel Kyjevské Rusi. Tak se stalo východní křesťanství, byzantský ritus a nicejsko-konstantinopolské vyznání základem ruského, potažmo ukrajinského pravoslaví, jakožto státního náboženství Kyjevské Rusi. (Historici ovšem tuto verzi považují za málo hodnověrnou, jsa vesměs přesvědčeni o tom, že ze strany Vladimíra šlo o ryze pragmatický krok, jímž si chtěl zajistit spojení s Byzancí.)

⁹ V té době měl už 6 manželek, z nichž jedna byla Češka, nemluvě o desítkách souložnic.

Po komunistické revoluci sice bolševici sochu, tyčící se nad řekou, nezničili, ale ulomili z kříže, který sv. Vladimír svírá v pravé ruce, příčné břevno, čímž z něj vytvořili obyčejnou hůl.

Zajímavostí tohoto monumentu z r. 1852 je, že jeho výzdoba podle některých badatelů obsahuje údajně pohanskou, potažmo zednářskou symboliku. Konkrétně poukazují na symbol překřížené pochodně a keltského rituálního nože (či sekáče), a dále reliéf býčí hlavy, symbolizující plodnost, resp. kult Dionýsa a Velké bohyně.

Na zpáteční cestě k autu se na chvíli zastavujeme v katolickém kostele svatého Oleksandra na Kostolné ulici, kde právě probíhá mše v polštině. Jde totiž fakticky o polský kostel, jelikož valnou část zdejších katolíků tvoří právě Poláci.

I tento kostel, stejně jako většina církevních staveb na území bývalého Světského svazu, má za sebou pohnutou historii. V době antiklerikální kampaně ve 30. letech minulého století byl i tento kostel zrušen a přestavěn na planetárium. Soudruzi prostě odstranili veškerou výzdobu, z kopule odřízli kříž a udělali z ní astronomickou observatoř.

Poté, co jsme se vrátili nazpět na Kreščatik, zaskakujeme zde na pozdní snídani do "revoluční kantýny", jídelny Dva gusa, kde se v časech Oranžové revoluce posilňovali demonstranti z nedalekého Majdanu.

Horké kafe a talíř blin s tvarohem mne staví na nohy a můžeme se dále už naplno věnovat programu.

Přes policejní zátarasy k Domu chimér

Z Majdanu pokračujeme vzhůru ulicí Nebeskoj sotni, přejmenovanou na počest 107 obětí Oranžové revoluce, jimž je zasvěcen památník s fotografiemi všech padlých na konci ulice, tj. tam, kde přechází v Industriální.¹⁰ Poté pokračuje několik set metrů k architektonicky velmi zajímavé budově banky.

Naším aktuálním cílem je totiž tzv. Dům chimér (resp. Dům s chimérami), jenž se nachází přímo oproti prezidentskému paláci na Bankovní ulici, tedy za třemi policejními posty.

Jak se zdá, nevybrali jsme si k návštěvě této lokality právě nejvhodnější dobu. Zřejmě i v reakci na úterní pumový atentát na vysokého důstojníka GUR je ulice, vedoucí k sídlu prezidenta a parlamentu, plná ozbrojenců v maskáčích a všemožných uniformách, lemovaná řadou vojenských a policejních vozidel.

Není divu, vezmeme-li v úvahu, že 27. června zahynul při výbuchu bomby nastražené v jeho služebním mercedesu velitel speciálních sil ukrajinské vojenské rozvědky plukovník Maksym Šapoval. Vzhledem k jeho postavení je asi náhledni, že mu nálož do auta těžko strčil nějaký amatér. Stejně, jako to, že motivem vraždy určitě nebylo vyřizování soukromých účtů anebo pomsta žárlivého soka v lásce, jak zněly třeba prvotní ruské verze v případě vraždy Borise Němcova.

Na rozdíl od skupiny demonstrantů protestujících zde za propuštění příslušníků batalionu Ajdar nedávno odsouzených za válečné zločiny, my se přes první policejní kordon díky našim průkazům bez větších problémů dostáváme.

Naše legitimace pomáhají i u druhého postu – strážného příslušníky speciálních jednotek – načež narážíme na menší komplikace u samotné brány na nádvoří prezidentského paláce. Teprve poté, co si vynutíme, aby strážní povolali velitele směny a důstojníka prezidentské ochranky, jsme konečně – samozřejmě po zevrubné osobní prohlídce – vpuštěni na nádvoří, na němž se Dům chimér nachází.

¹⁰ Nebeskou setninou je myšleno 107 hrdinů boje za svobodu a demokracii Ukrajiny, zavražděných ostřelovači z komanda Berkut, kteří následně vesměs našli azyl v Rusku.

Dům s chimérami

Za tu námahu to stálo, neboť uvedená budova nemá snad přinejmenším v Evropě obdoby. Autor, snažící se dokázat, co všechno lze vytvořit ze sprostého betonu, se na jejích fasádách opravdu vyřádil. Myslím, že ani dnes by se třeba v takovém Disneylandu tahle stavba neztratila.

Střecha, arkýře a římsy budovy se jen hemží ještěry, žábami, hady, draky, jeleny, nosorožci, nymfami a všemožnými mytickými potvory. Je tu možné najít i slona, antilopu či krokodýla.

Tento secesní dům postavil v letech 1901-02 pro svou rodinu architekt Władysław Horodecki. Jelikož byl postaven ve svahu, zepředu vypadá jako tříposchodový, ale ve skutečnosti má šest pater.

V přízemí bývaly stáje a příbytky služebnictva. Ve spodních patrech pak apartmány, stejně jako na dalších podlažích.

Od roku 2005 sloužil dům jako oficiální sídlo ukrajinského prezidenta.

Krátce o dobrovolnických praporech, Donbasu a Sudetech

Jak mi Slavo objasňuje, když znovu mjííme u policejního zátarasu demonstranty s transparentem požadujícím osvobození vězňených ajdarovců, batalion Ajdar je jedním ze zhruba 30 dobrovolnických praporů bojujících po boku regulérní armády a Národní gardy proti donbaským separatistům a ruským "dobrovolníkům" (vesměs příslušníkům ruských speciálních jednotek Specnaz¹¹ a Vypmel¹²) na východní Ukrajině.

Stejně jako bataliony Azov, Donbas a Dněpr, i prapor Ajdar zřejmě financuje oligarcha Ihor Kolomojskyj, který např. v r. 2014 vypsál odměnu 10 tisíc dolarů za každého zatčeného ruského diverzanta.

Jak říká, přestože podstatou část příslušníků Ajdaru tvoří ukrajinští intelektuálové a studenti (pocházející vesměs z Doněcké a Luhanské oblasti), kteří před válkou neměli žádné vojenské zkušenosti, vysloužil si tento prapor proslulost svými bojovými úspěchy a neohrožeností bez ohledu na značné ztráty. Například i vytvořením koridoru k obklíčenému luhanskému letišti, kde se tito dobrovolníci utkali s ruskými žoldáky z tzv. Vagnerovy armády¹³, bývalými příslušníky speciálních jednotek, zocelenými v bojích proti čečenským a syrským povstalcům.

Hovoří z vlastní zkušenosti. Nejednou se s bojovníky Ajdaru setkal na frontové linii. Sám byl totiž donedávna příslušníkem jiné dobrovolnické jednotky, tzv. kyborgů, kteří se čas od času účastní diverzních akcí v týlu donbaských separatistů. Jen nedávno ukončil své bojové nasazení kvůli stupňujícím se dozvukům zranění, které utrpěl v Afghánistánu.

Vysvětluje mi, že šmouhou na nepopíratelných válečných zásluhách Ajdaru je skutečnost, že se během bojových akcí dopouští únosů, rabování a údajně dokonce i poprav zajatců. (I když nutno podotknout, že jednak se na neregulérní útvar, nepodléhající úřadům, asi těžko může vztahovat článek Ženevské konvence o zacházení s válečnými zajatci; jednak podle této konvence ani ozbrojenec, který bojuje bez uniformy, resp. bez identifikačních znaků, nemá nárok na její ochranu.)

Skutečností ovšem zůstává, že dobrovolnické prapory narychlo zformované z vlasteneckých civilistů v době, kdy se ukrajinská armáda zmítala v chaosu, fakticky zabránily zhroucení donbaské fronty a realizaci ruských strategických plánů na ovládnutí pobřeží Azovského moře a tím pádem spojení Donbasu s Krymem, resp. tažení na Oděsu.

¹¹ Jednotky podléhající ruské vojenské rozvědce GRU

¹² Útvar pro diverzní činnost ruské tajné služby FSB

¹³ «ЧБК Вагнера» (Частная военная компания Вагнера)

Právě při obraně azovského přístavu Mariupol, představujícího bránu k ovládnutí celého pobřeží, potažmo nástupiště k obsazení Chersonu a Oděsy, se vyznamenaly dobrovolnické prapory Azov a Dněpr.

V době, kdy se regulární armáda teprve vzpamatovávala z potupné porážky, resp. zbabělého útěku z Krymu, a probírala ze všeobecného marasmu, polovojenské dobrovolnické jednotky se staly jedinou adekvátní odpovědí na taktiku hybridní války vedené separatistickými oddíly a ruskými žoldáky pod taktovkou ruské vojenské rozvědky GRU.

Symbolika batalionů

AJDAR

a

AZOV

Když už jsme se zmínili o ostudné roli ukrajinské armády během ruské anexy Krymu, za kterou se budou Ukrajinci ještě dlouho stydět – zvláště pokud ji aspoň částečně neodčiní návratem Donbasu pod ukrajinskou jurisdikci – objasňuje mi Slavo tehdejší situaci na příkladu našich Sudet.

Jestliže bojeschopnost československé armády byla v okamžiku mnichovského diktátu vážně narušena tím, že nemalou část mužstva tvořili příslušníci menšin (z 25% sudetští Němci a z 10% Maďaři), pak bojeschopnost armády ukrajinské – mimo obdobného národnostního složení mužstva – doslova ochromil vysoký podíl Rusů v důstojnickém sboru. A to včetně nejvyššího vedení jednotlivých složek, generální štáb a zpravodajskou službu nevyjímaje.

Když si k tomu připočteme i agilní ruskou pátou kolonu a síť ruských tajných služeb prostupující dlouhodobě všechny struktury státu, není těžké pochopit kolaps armády během krymské krize a počátku povstání na východní Ukrajině.

Zatímco československé velení již od 20. let minulého století postupně preventivně eliminovalo zastoupení menšin v důstojnickém sboru, důstojníci ruské národnosti, z nichž podstatná část se během konfliktu s Ruskem ukázala být neloajální vůči ukrajinskému státu, tvořili významnou součást důstojnického sboru ukrajinské armády.

Třeba ještě v r. 1922 tvořili němečtí důstojníci 11,9% čs. velitelského sboru, na podzim 1934 už jich bylo jen 5,4% a v r. 1938 bylo jen 3,5% důstojníků a rotmistrů čs. armády německé národnosti.

Zatímco československé velení již v mobilizačních plánech počítalo se zařazením záložníků maďarské a německé národnosti do druhosledových, resp. týlových útvarů (z obavy z jejich dezercí či diverzní činnosti¹⁴), v ukrajinské armádě nebylo – pochopitelně – praktikováno jakékoliv etnické dělení a příslušníci menšin tvořili integrální součást všech jednotek. Není tedy divu, že jejich zradou, dezercí či defétismem, došlo během pár dnů ke zhroucení celé armády.

Jinak ona analogie Sudet a Donbasu je opravdu více než přiléhavá (a nikoliv náhodou přirovnal ruskou vojenskou intervenci na Krymu k událostem z let 1938-39 ve střední Evropě – tedy anšlusu Rakouska a německé anexi českého pohraničí a litevské Klaipėdy/Memelu – i prof. Zubov z moskevského Institutu mezinárodních vztahů, MGIMO¹⁵).

Stačí, vezmeme-li do úvahy, že Němci tvořili 23% obyvatel v rámci ČSR a 50-75% v Sudetech, zatímco etničtí Rusové tvoří zhruba 17% populace Ukrajiny, 30-50% obyvatelstva Donbasu a 58% populace Krymu¹⁶. Jde tedy o analogii historickou i geopolitickou se vším všudy.

A poté, co jsem měl možnost seznámit se Solženicynovými názory ohledně rusko-ukrajinské vzájemnosti, prezentovanými v jeho knize *Rusko v troskách*, už mne ani nepřekvapuje vulgární šovinismus, jímž je prodchnuta ruská společnost.

Jestliže tento „bojovník za lidská práva“, „který se stal svědomím Ruska“ prohlásí, že „Ukrajinci jako národ samostatně nikdy neexistovali, byli jen jednou z odnoží, jednou z větví ruského kmene, prostě pouhými Malorusy“, a to v r. 1998, tedy dávno před začátkem ukrajinské občanské války, co potom můžeme čekat od polovzdělané chátry.

¹⁴ Pro ilustraci mobilizačního rozkazu uposlechlo v r. 1938 jen 40% záložníků německé národnosti, u některých složek jich nenastoupilo až 90% (z 315 000 Němců jich neuposlechlo asi 100 000).

¹⁵ Poté, co 1. března 2014 publikoval v deníku *Vedomosti* článek na toto téma - "To už tady bylo", byl z MGIMO propuštěn.

¹⁶ Díky emigraci četných tamních Ukrajinců a Tatarů a přílivu ruských osídlenců po ruské anexi Krymu bude se zřejmě demografická situace stále více měnit ve prospěch ruského etnika.

Vždyť ve světle posledních událostí (a velkoruského šovinismu) jeví se samotné pojmenování Malorusko takřka pejorativním. Jakoby již ve své etymologii vyjadřovalo onen velkoruský arogantní a povýšený vztah vůči veškeré neruské "svoloči", který se vine jako červená nit – ve více či méně latentní podobě – odedávna ruskou politikou i literaturou.

Od Dostojevského přes Majakovského a Solženicyna po Alexandra Dugina, Konstantina Krylova, Zachara Prilepina a Alexandra Prochanova; od generála Jermolova a knížete Šeremetěva po Igora Artěmova, Alexandra Bělova, Dmitrije Děmuškina, Vladimira Goljakova, Vjačeslava Maľceva, Dmitrije Rogozina a Žirinovského.

Dům s chimérami je, samozřejmě jen malým zpestřením, hlavně s ohledem na skutečnost, že leží jen kousek od Majdanu, takže by bylo škoda si sem na chvilku neodskočit

Mým hlavním bodem programu je ovšem opětovná návštěva kyjevské Lá-vry, na jejíž zevrubnou prohlídku jsem loni neměl dost času.